

NOVÁ ZONACE NÁRODNÍHO PARKU PODYJÍ

TECHNOKRATICKÝ KONSTRUKT ÚŘEDNÍKŮ, NEBO ÚČINNÝ NÁSTROJ OCHRANY BIODIVERZITY?

LENKA REITEROVÁ, TOMÁŠ ROTHROCKL

Mgr. LENKA REITEROVÁ
Viz str. 24

Ing. TOMÁŠ ROTHROCKL
Ředitel Správy Národního parku
Podyjí. Podílel se na založení a práci
Správy CHKO Podyjí, později i Správy
NP Podyjí. Je jedním z iniciátorů
bilaterálního národního parku
Podyjí – Thayatal.

V září 2018 zapadla ve společenském dění „okrajová“ tisková zpráva, že Rada Národního parku Podyjí projednala návrh „nové“ zonace svěřeného území a velkou většinou schválila všeobecnou dohodu o tomto koncepčním materiálu. Prakticky tak byl učiněn první jasný a zásadní krok ke startu legislativního procesu, který by měl vyústit ve schválení příslušné vyhlášky MŽP. Naplňuje se tak novela zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (dále jen ZOPK), která byla nedávno složitě prosazena v moderní podobě právě v částech upravujících ochranu národních parků ČR. Tento postup není specifický jen pro NP Podyjí, ale procházejí jím všechny naše národní parky, resp. jejich správy.

NOVÉ POJETÍ ZONACE NÁRODNÍCH PARKŮ - APLIKACE NOVELY ZOPK V PRAXI

Jelikož jsme čtenáře našeho časopisu průběžně informovali o postupu při schvalování zmíněné novely ZOPK a monitorovali jsme její cestu mnoha úskalími, včetně veta ze strany prezidenta republiky, dovoluujeme si na příkladu NP Podyjí informovat ochranář-

skou obec i o aplikační fázi zmíněné novely. Spadá do ní nepochybně i příprava zonace jako významného nástroje diferencované péče o přírodu a krajinu v národním parku. Proces to nebyl jednoduchý ani „jednodenní“. Pro přípravu návrhu do doby předložení Radě NP Podyjí bylo potřeba přibližně jednoho roku intenzivní týmové práce. Přičemž prvotní ideu a uvažovaný koncept řešení vzala na vědomí Rada NP Podyjí již v červenci 2014. Odborná pracoviště Správy NP Podyjí měla několik východisek, která respektovala, či ke kterým přihlížela při přípravě návrhu:

- vlastní literu ZOPK, která jasně definuje, co to je zonace národního parku, proč a za jakých podmínek vzniká, čemu slouží;
- podrobnou metodiku tvorby zonace zpracovanou MŽP jako zřizovatelem správ národních parků v ČR;
- materiál „Hodnocení stupňů přirozenosti dle aktualizované Metodiky stanovení přirozenosti lesů v ČR“;
- informace o území z interních databází organizace, výstupů z výzkumu a monitoringu území a dat z mapování biotopů v rámci soustavy Natura 2000;

Porost třemdavy bílé v jednom z čerstvě prosvětlených lesů v kaňonu. Foto Robert Stejskal

NP Podyjí. Foto Tomáš Rothrockl

- informace z cílených místních šetření;
- zonaci a managementový plán sousedního NP Thayatal;
- platný Lesní hospodářský plán;
- Plán péče o NP Podyjí a jeho ochranné pásmo (platný dokument i jemu předcházející);
- výstupy z jednání resortní pracovní skupiny složené z expertů MŽP a správ našich národních parků (v rozmezí let 2016–2018);
- výstupy z jednání interní koordinační pracovní skupiny Správy NP Podyjí (v rozmezí let 2017–2018);
- koncept zpracovaný Správou NP Podyjí, následně připomínkový a projednaný s MŽP, včetně kontrol spojených s místním šetřením;
- výsledky předběžného projednávání se členy Rady NP Podyjí, včetně představitelů obcí a akademických pracovišť (formáty: individuální konzultace, seminář);
- vypořádání námitek a připomínek veřejnosti k návrhu;
- usnesení Rady NP Podyjí ze dne 6. 9. 2018, kterým byla potvrzena dohoda o podobě zonace NP Podyjí.

„MANAGEMENTOVÁ“ ZONACE

Především je potřeba zdůraznit, že se pracovalo s naprosto novým pojetím zonace, která je zaměřena výhradně na způsob péče o území dle daných cílů v rámci poslání národního parku, jako jasně zákonem definované kategorie zvláště chráněného území. Jde o odborný materiál, který bude využíván správou národního parku při péči o území. Dotýká se ovšem všech vlastníků pozemků na území národního parku, protože stanovuje limity možné intenzity zásahů na pozemcích, tedy i jejich hospodářského využívání. Oproti dosud platné

zonaci tedy odpadá s dosavadní zonací spřažené hledisko regulace návštěvnosti, jak tomu bylo prozatím. Zonace tedy neřeší režim veřejného využití jednotlivých částí národního parku, ať jde o jeho využití turistické, rekreační nebo jiné. Pravidla pro využívání terénu národních parků veřejnosti budou vycházet z navazujícího vymezení tzv. klidových území, což je nový pojem zavedený novelou ZOPK. I proto se snad ujalo v profesní hantýrce pro novou zonaci označení „managementová“.

Území národních parků se člení na **čtyři zóny ochrany**, kterými jsou:

- a. zóna přírodní,**
- b. zóna přírodě blízká,**
- c. zóna soustředěné péče,**
- d. zóna kulturní krajiny.**

Při vymezování zón se vychází zejména z těchto podkladů: stav přírody (míra ovlivnění ekosystémů člověkem), výskyt ochranný významných biotopů a druhů (včetně soustavy Natura 2000), dlouhodobý cíl ochrany přírody pro danou plochu, kategorie lesů, vymezení zastavěných území a zastavitelných ploch a blízkost pozemků jiných vlastníků (zejména ve vztahu k zóně přírodní). Vymezené segmenty musí splňovat určité prostorové parametry. Zásadně bylo přihlédnuto i ke stavu obdobně pojatých principů diferencované péče v sousedním Národním parku Thayatal. Je třeba upozornit, že zonace se vztahuje pouze k vlastnímu území národního parku, nikoliv k ochrannému pásmu.

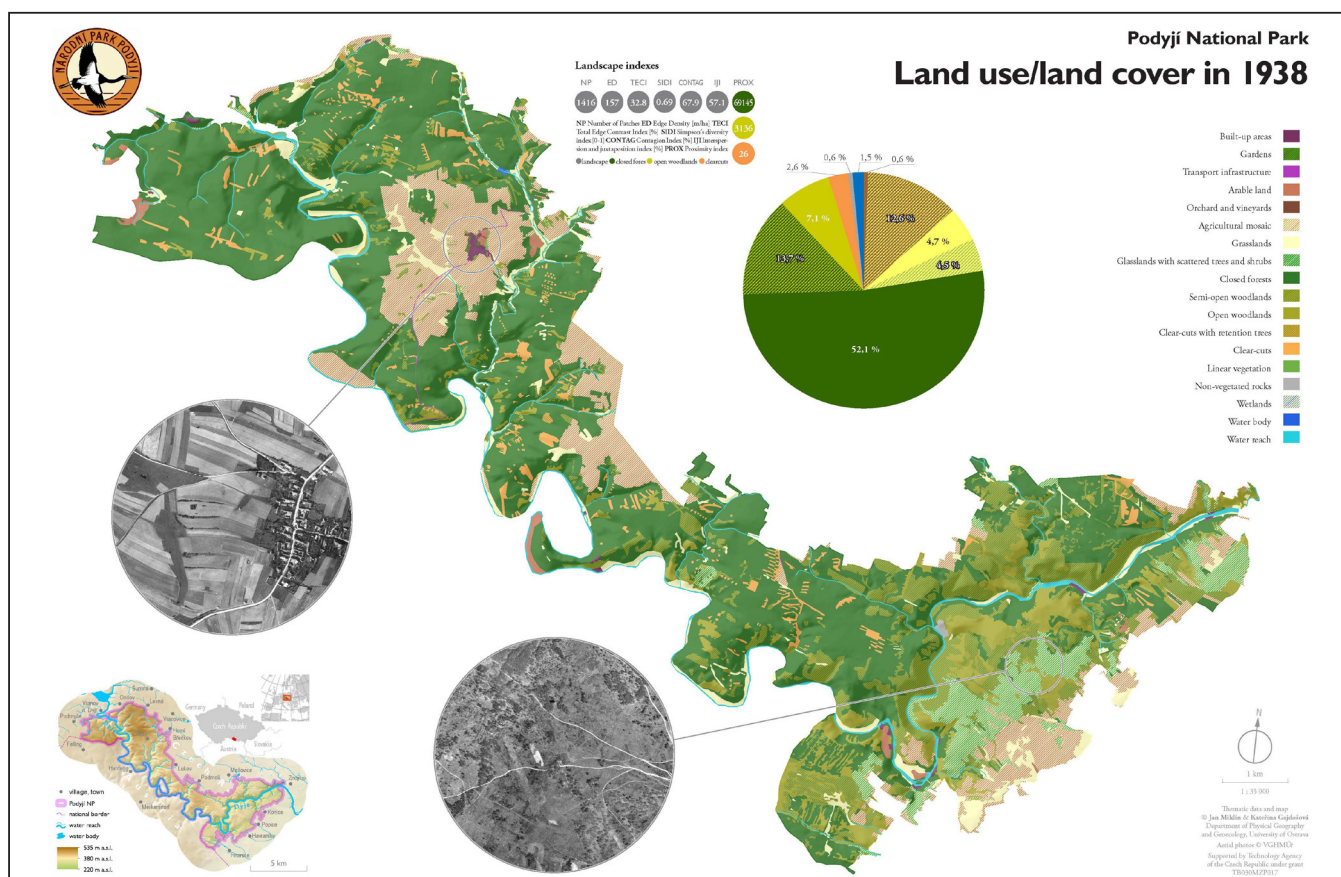
CHARAKTERISTIKA JEDNOTLIVÝCH ZÓN

a. zóna přírodní: Vymezuje se na částech území národního parku, kde je příroda nej-

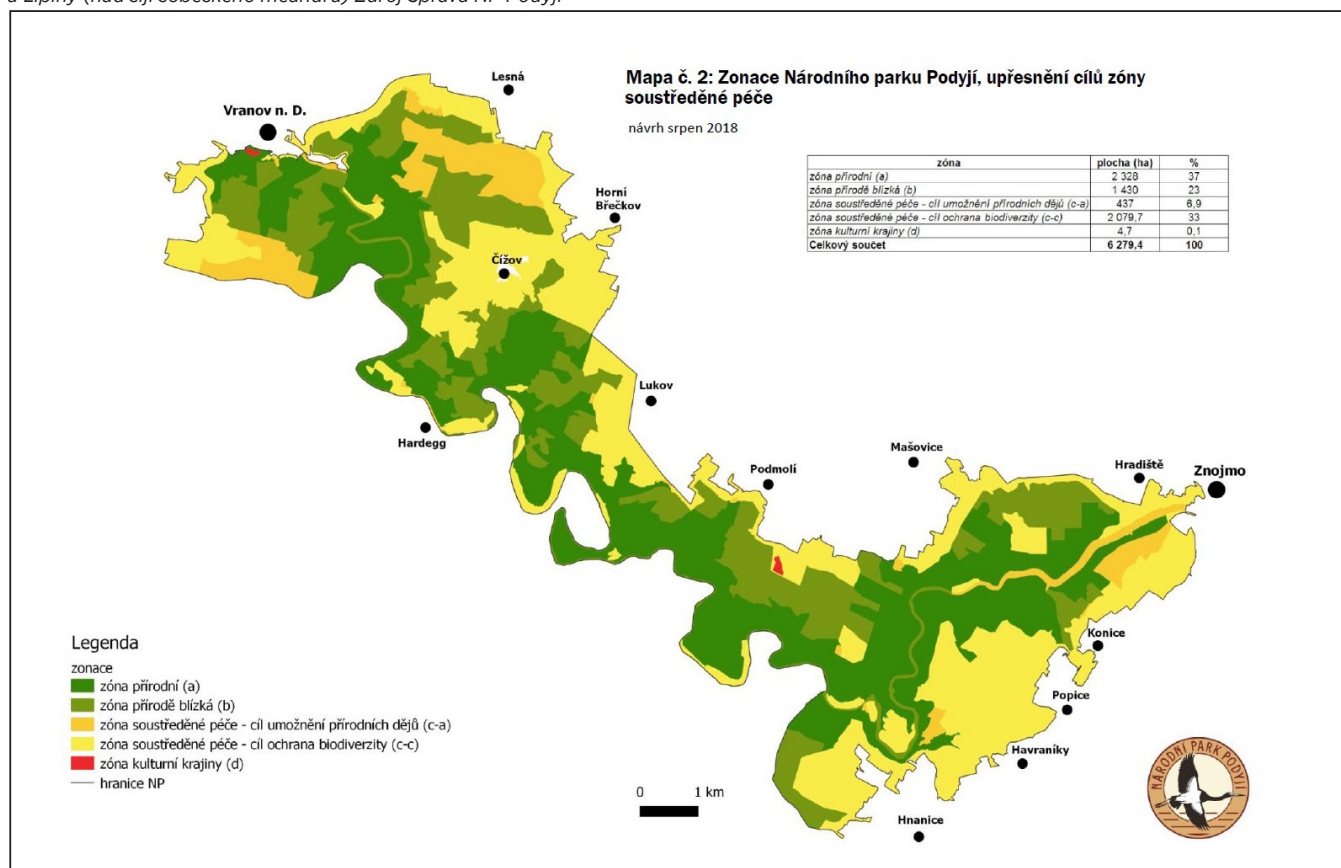
zachovalejší a kde je cílem umožnit nerušený průběh přírodních dějů. Jde tedy o takzvané „bezzásahové území“, kde člověk pozoruje, jak příroda funguje bez lidského usměrňování. V případě Podyjí jde o většinu lesních porostů na strmých svazích svažujících se do údolí Dyje, kde je příroda v přirozeném nebo jen nevýznamně ovlivněném stavu. Existují jen výjimečné případy, kdy je možné v zóně přírodní aktivně zasahovat: jde např. o opatření k zajištění bezpečnosti lidí (např. asanace rizikových stromů v blízkosti stezek apod.), anebo odstraňování nebezpečných invazních dřevin (např. akát nebo pajasan), lokálně lze věnovat speciální péči jednotlivým chráněným druhům živočichů či rostlin (v Podyjí např. udržování lesního palouku s výskytem hořce křížatého a modráška hořcového uvnitř rozsáhlého segmentu zóny přírodní). Stejně tak lze v zóně přírodní regulovat početní stavy zvěře nebo udržovat turistické stezky. Tyto výjimky jsou taxativně vyjmenovány v § 18a odst. 1 zákona a na základě této výjimky lze takové zásahy provádět ve všech zónách, i pokud jsou v rozporu s jejich cílem.

b. zóna přírodě blízká: Vymezuje se na území, kde převažuje částečně pozměněné prostředí. Cílem této zóny je dosáhnout co nejpřirozenějšího stavu prostředí. Pro představu může jít např. o lesní porosty s určitým zastoupením nevhodných dřevin, v Podyjí např. jehličnanů nebo cizokrajných druhů. Po jejich odstranění, případném vysazení mladých stromků nebo provedení dalších revitalizačních opatření je opět cílem umožnění nerušených přírodních procesů. V praxi lze tedy předpokládat, že při příští aktualizaci zonace budou plochy zóny přírodě blízké přefazeny do zóny přírodní.

c. zóna soustředěné péče: Vymezuje se na plochách, kde je příroda nejvíce ovlivněna činností člověka. Cíle této zóny mohou být dva: buď je cílem 1) umožnění přírodních dějů, tedy přiblížení se co nejpřirozenějšímu stavu prostředí (obnova ekosystémů), anebo je cílem 2) ochrana biodiverzity, tedy zachování biologické rozmanitosti, např. ohrožených druhů nebo biotopů. V případě cíle 1 lze v budoucnu předpokládat, že budou obnovené ekosystémy ponechány bez zásahu volnému působení přírodních dějů a stanou se součástí zóny přírodní. V Podyjí se jedná například o lesní porosty s dominantním zastoupením smrku nebo akátu. U cíle 2, tedy zachování

Porovnání historického výskytu světlých lesů v Podyjí s rozsahem zóny soustředěné péče. Světlé lesy jsou na mapě land use (Miklín et al. 2016) označeny světlejšími tóny zelené barvy. Na mapě zonace jsou dobře patrné plochy plánovaných světlých lesů kolem Havraníků, Hnanic, Králova stolce a Lipiny (nad šíjí šobeského meandru) Zdroj Správa NP Podyjí

Zonace NP Podyjí. Zdroj Správa NP Podyjí

biologické rozmanitosti, předpokládáme trvalou aktivní péči o vymezené části území. V Podyjí jsou typickým prostředím vyžadujícím aktivní péči člověka např. plochy vřesovišť závislé na dlouhodobé pastvě a regulaci náletových dřevin nebo třeba sečené údolní louky. Z lesních porostů jsou do této zóny zahrnuty např. výmladkové lesy hostící pestrou škálu ohrožených druhů závislých na staleté tradici historického využívání lesa. Někdy je tato zóna vymezena v podobě izolovaných enkláv obklopených přírodní zónou. Jde např. o plošně rozsáhlé prvky lesostepních porostů s vysokou koncentrací zvláště chráněných druhů, např. orchidejí nebo motýlů, které by bez pravidelného odstraňování náletových dřevin rychle zanikly.

d. zóna kulturní krajiny: Vymezuje se na člověkem pozměněných plochách (např. zastavěné plochy), které jsou určeny k trvalému využívání. V Podyjí je tato zóna vylišena zcela nepatrně, protože ploch tohoto typu je zde minimum. Jde o areál státního zámku ve Vranově nad Dyjí a areál Lesní správy v Podmolí. Na rozdíl od předchozích zón není v zóně kulturní krajiny stanoven cíl ochrany přírody.

ARONDACE

Do jednotlivých zón lze podle stanovených pravidel zařadit i území, která nesplňují výše uvedené charakteristiky zón a nejsou v souladu s jejich cílem, ale jejich zařazení je nezbytné např. z důvodu udržení jednotného způsobu péče o zónu nebo zachování celistvosti segmentu zóny (tzv. „arondované plochy“ – např. cesty, stavby, menší plochy jehličnatých porostů uvnitř přirozeného lesa apod.). Vesměs jde o drobné plochy, které neodpovídají charakteristice okolní zóny, ale nedosahují minimální rozlohy, pro niž je již dle metodiky možné vymezit samostatný segment zóny. Podle způsobu arondace tyto plochy buďto slouží (§ 18 odst. 2 ZOPK), nebo neslouží (§ 18 odst. 3 ZOPK) dosažení cíle zóny, do níž jsou arondovány, a podle toho na nich buďto musí, nebo nemusí být respektován režim zóny z hlediska možných zásahů. S výjimkou případů vyjmenovaných v § 18a odst. 1 ZOPK nelze v žádné ze zón provádět zásahy, které by byly v rozporu s cílem dané zóny. V zóně kulturní krajiny

a v plochách „arondovaných“ ve smyslu § 18 odst. 3 ZOPK tento cíl stanoven není.

KOMPLEXNÍ POJETÍ

V průběhu projednávání i přípravy vyhlášky jsme se občas setkali s případy nepochopení základního principu zonace. Takové připomínky se většinou týkaly otázky (v různých obměnách), pro který druh (které druhy) jsou jednotlivé segmenty zón vymezeny. Proto si dovolueme připojit ještě několik poznámek, které jsou především určeny striktním zastáncům ochrany některých úzce definovaných skupin druhů jako jednotlivých složek ekosystémů.

Zonace nevznikala nad výčtem ohrožených druhů rozhodováním, kterou lokalitu budeme udržovat pro ten který druh, přičemž by postupným oddalováním pohledu vznikl systém plošek. Postup byl přesně opačný: z malého měřítka, v němž bylo možno generálně rozpoznat umístění převážně přirozených a převážně dlouhodobě udržovaných biotopů, byl postupným přiblížením detailně posuzován stupeň přirozenosti biotopů, dále konkrétní typ společenstva, výskyt habitatů chráněných soustavou Natura 2000 a konečně různé nároky a rozsah výskytu konkrétních druhů. Zařazení do zóny je tvořeno podle cíle směřování celého biotopu, zonace je „o“ společenstvech, nikoli jejich jednotlivých složkách. Plocha segmentu generálně směřuje k přirozenému, polopřirozenému, nebo umělému biotopu. Podle toho je zařazena do zóny přírodní, přírodě blízké či soustředěné péče s cílem umožnění přírodních dějů (směřování k přirozenosti), do zóny soustředěné péče (směřování k polopřirozenosti), nebo do zóny kulturní krajiny (směřování k umělosti). Jednotlivosti, které neovlivní celkový stav převažující části segmentu, se řeší v rámci povolených výjimek, nebo možné benevolence režimu. Příklad (velmi zjednodušená analogie): v zóně přírodní můžu kácet kolem turistické cesty, v zóně přírodní můžu kácet kolem světlomilného druhu – v obou případech pouze pokud to bude zásah na minoritní části plochy segmentu, nebo opakovaný zřídka, takže zásadně nemění stupeň přirozenosti biotopu. Obava, že zařazením lokality do zóny přírodní odsoudím např. populaci tesaříka obrovského k zániku, je tedy analogická

obavě, že v zóně přírodní bude smrtelně nebezpečné chodit po cestách pod rizikovými stromy.

V pasportech, které jsou zásadním podkladem pro péči o jednotlivé segmenty zón, jsou vyjmenované významné druhy, v jejichž prospěch (jsou-li zvláště chráněné) je možné v každém segmentu zóny přírodní zasáhnout. Na naší koncepci lokálních zásahů cílených na zachování specifických podmínek pro zvláště chráněné druhy se tedy novou zonací nemění vůbec nic.

Naši domnělou nevšímavost vůči světlinovým druhům a jejich biotopům lze vyvrátit **porovnáním mapy vývoje land use** vypracované týmem Jana Miklína a spol. (Miklín et al. 2016) s **mapou návrhu nové zonace**. Rozsah oblasti dominantního výskytu historických světlých lesů se překvapivě dobře kryje s rozsahem zóny soustředěné péče v lesních porostech. Z čehož lze vyvodit, že většinu souvislých ploch historického světlého lesa jsme zahrnuli správně do zóny soustředěné péče. Překvapivé je to však pouze na první pohled, neboť historický výskyt pařezin byl jedním ze zásadních podkladů tvorby návrhu nové zonace.

A ještě konečná faktografie v podobě tabulkového přehledu:

Tabulka 1 – Zastoupení jednotlivých zón v NP Podyjí

zóna	plocha (ha)	%
přírodní (a)	2328	37
přírodě blízká (b)	1430	23
soustředěné péče (c)	2516,7	39,9
kulturní krajiny (d)	4,7	0,1
Celkem	6279,4	100

Ze součtu ploch přírodní zóny (té stávající a budoucí) na územích naší republiky a Rakouska vyplývá, že budoucí plocha ponechaná působení přírodních dějů má výměru 71 % rozlohy obou národních parků. S nadsázkou můžeme říci, že se přeshraniční dvojčata NP Thayatal a Podyjí blíží velmi rozvášnou rychlostí a v oboustranné shodě koncepcí k onomu kýženému etalonu IUCN “75:25”. Nutno však zdůraznit, že při současně aktivní a zodpovědné péči o druhové bohatství. Kompletní informační materiál včetně souboru tematických map naleznou zájemci na webu Správy NP Podyjí.

LITERATURA

Miklín, J., Miklínová, K. et Čížek, L. (2016): Změny krajinného krytu na území Národního parku Podyjí mezi lety 1938 a 2014. – Thayensia (Znojmo) 13: 59–80